

HET VERDRIET VAN DRENTHE

©*Mariët Meester 1997*

Een jaar of vijf geleden voelde ik mij op een dag zo treurig, dat ik de plattegrond van Amsterdam openspreidde om op zoek te gaan naar een kinderboerderij. Dringend, heel dringend moest ik een ezel zien. Ik dacht wel een kansje te maken in het Rembrandtpark, en pakte mijn fiets om ernaartoe te racen. Al in het Vondelpark, op de helft van de route, kon ik afstappen. Samen met een paar schapen graasde daar een klein, grijs exemplaar van de diersoort die mij al vaker in noodgevallen had getroost. Toegegeven, hij was veel te dik geworden van alle zakken met broodresten die Amsterdammers over het hek van het veldje hadden leeggeschud, maar het was tenminste een ezel. Ik hoefde hem niet te aaien, alleen de aanblik van die lange oren was genoeg, de grote zwartomrande ogen, de met fluwelig vel beklede snuit, het nogal onhandige, ongemakkelijke van zijn bouw. En dan die kittige hoefjes, veel kleiner dan van een paard, dat miezerige staartje, en natuurlijk die ontroerende bolle buik. 'Zo'n ezel is in alle opzichten onbedorven,' zei ik tegen mezelf. 'Wanneer hij het eens moeilijk heeft zanikt hij niet, in alle rust wacht hij op betere tijden.'

Opgepept fietste ik naar huis.

Pas nu, na het schrijven van een roman die zich afspeelt in het dorp van mijn jeugd, Veenhuizen, begrijp ik dat ik in dat onschuldige beest in het Vondelpark mezelf hoopte terug te zien als kind. Dat ezels in feite net als alle andere dieren weinig interessante wezens zijn, die hun leven met niets anders vullen dan met het voldoen aan hun biologische behoeftes, doet er in dit geval niet toe. Een ezel praat niet, heeft geen sprankelende ideeën, kan geen gedurfde keuzes maken. Wel kun je als mens eigenschappen op hem projecteren die je zelf graag zou willen hebben. Dostojevski laat in zijn roman *De idioot* de hoofdpersoon, vorst Mysjkin, beweren dat een ezel 'een goedhartig en nuttig mens' is. En Vasalis beschrijft in haar prachtige gedicht *Het ezeltje* hoe ze ergens in een warm land onverwacht een jonge ezel tegenkomt. De laatste strofe luidt: 'Een pijnlijke herinnering: / zo ben ik vroeger ook geweest. / Die gaafheid en zachtzinnigheid, / onzware ernst en droomrigheid, / o kon ik dat nog eens herwinnen, / kon ik nog eens opnieuw beginnen.'

Vijf jaar geleden, toen ik in Amsterdam op zoek ging naar een kinderboerderij, ben ik niet alleen naar een dik grijs ezeltje toegefietst. Heel even ging ik ook naar Drenthe. In Drenthe ben ik ooit zelf een ezeltje geweest, in Drenthe ligt mijn ezeltijd. Drenthe, en met name Veenhuizen, is voor mij altijd een plek gebleven waarover ik kan denken alsof het een soort Utopia is, juist doordat ik het echte Drenthe helemaal niet ken en misschien nooit heb gekend. Toen ik klein was, in de jaren zestig, bestond Drenthe vooral uit de flat van mijn opa en oma in Meppel, de villa van mijn andere opa en oma in Coevorden, de staatsbosbeheercamping in Schoonoord en manege Rijmaaran daar vlakbij. Later, in de jaren zeventig, breidde mijn Drenthe zich uit naar de weg die ik in Assen moest lopen van de bushalte tot de school waarop ik zat, en naar de langharige, dwarse jongens uit Hoogeveen die mij leuk bleken te vinden.

Maar Drenthe is toch vooral Veenhuizen voor mij gebleven, heel veel Veenhuizen. Mijn ouders wonen er nog steeds, en wanneer ik naar ze toe ga stap ik

in Assen uit de trein, leg een paar meter af naar de bus of de treintaxi, laat mij naar Veenhuizen vervoeren, loop een paar stappen naar het huis van mijn ouders en dat is het dan. Ja, soms fiets ik een eindje door het dorp of maak een wandeling door het bos. Maar buiten de grenzen van de zo vertrouwde justitiekolonie kom ik nauwelijks.

Hoe is het toch mogelijk dat iemand die in Veenhuizen is opgegroeid, uitgerekend daar, tussen de gevangenen en de criminelen, erin slaagt ruim twintig jaar later de onschuld van een ezel te verbinden met het Drenthe waar ze vroeger woonde? Hoe komt ze erbij haar boek *De eerste zonde* te noemen, daarmee verwijzend naar de titel van het hoofdstuk in de bijbel dat volgt op 'Het paradijs'? Het meisje Tulp moet aan het eind van *De eerste zonde* afscheid nemen van een omgeving waarvan ze begint te beseffen dat ze er niet meer thuishoort. Maar hoezo paradijs? Nergens lijkt dat verder weg dan in Veenhuizen. J. Bernlef, die in het begin van de jaren zeventig samen met de schilder Siet Zuyderland een boek maakte over het gevangeniswezen in Nederland, vond het Veenhuizen van die tijd zelfs 'een heel vervelend, anachronistisch en autoritair stukje Nederland.' In zijn beleving kon je er midden op het land worden aangehouden door een geuniformeerde wacht met een machinepistool op zijn rug. Volgens Zuyderland hadden de teksten op de gevels van de huizen ook in de concentratiekampen gehangen.

Ik heb het heel anders ervaren. In dat 'vervelende stukje Nederland' was het begrip werkloosheid bijvoorbeeld onbekend. Iedere vader, op een enkele boer of onderwijzer na, was in dienst van de gevangenen, want wanneer je in Veenhuizen wilde wonen moest je er ook werk hebben. Mensen met een twijfelachtige reputatie kwamen het dorp niet in, Justitie kon alleen ambtenaren gebruiken van onbesproken gedrag. Ging zo iemand met pensioen, dan moest hij met het hele gezin het dorp verlaten, met als gevolg dat er bij ons geen bejaarden woonden en er dus bijna nooit iemand doodging. Mijn Veenhuizen was ook een heel veilig dorp, want waar werd

je nou beter bewaakt dan bij ons?

Tot mijn achttiende was een gevangene voor mij vooral een man die het gras van de achtertuin maaide, die de ramen van ons huis kwam lappen en die op zondag vlak bij me zat in de kerk. Een gevangene was een man die in net zo'n bus werd vervoerd als waarin mijn vriendinnetjes en ik naar de kleuterschool werden gebracht, een gevangene was een man die de put achter ons huis leeg kwam scheppen of nieuw behang op de muren van de slaapkamers kwam plakken. Gevangenen harkten bladeren in de berm, gevangenen zorgden dat het kerkhof netjes bleef. Ze zwommen in hetzelfde zwembad als ik, mijn moeder kocht plantjes die zij hadden gekweekt. De heren zagen er beslist niet uit alsof ze ongelukkig waren, integendeel, ze joelden en lachten en leken zich te schikken in hun tijdelijke situatie, die waarschijnlijk heel wat overzichtelijker was dan hun situatie daarvoor.

In de jaren zestig en ook nog wel in de jaren zeventig leefden bij ons in Veenhuizen boeven en bewakers min of meer in symbiose. De kloof tussen zogenaamd slechte en zogenaamd goede mensen was een stuk minder groot dan ergens anders. Net zoals in de christelijke voorstelling van het paradijs diersoorten samenwoonden die elkaar in andere omstandigheden met huid en haar zouden verslinden, zo vormden bij ons boeven en burgers een hechte gemeenschap. Gedetineerden waren voor mij vooral mannen, veel meer dan misdadigers. Dat werd nog versterkt doordat ik er geen idee van had wat ze hadden uitgespookt, ik kon er hoogstens over fantaseren. Moordenaars zaten er bij ons niet, dat wist ik haast zeker. En als ze wel bij ons zaten, dan kwamen ze nooit buiten, dan zaten ze volgens mij opgeborgen in de Rode Pannen, het cellengebouw waar ik ternauwernood langs durfde te fietsen en dat zo goed beveiligd werd dat er nog nooit iemand uit was ontsnapt.

Bij dit alles kwam dat wij, inwoners van Veenhuizen, eraan gewend waren dingen te doen die voor anderen taboe waren. Wij waren bijvoorbeeld de enigen die alle bordjes 'verboden toegang' rondom de kolonie mochten negeren. Wanneer we door

de bossen struinden, wisten we dat we alleen maar mensen zouden tegenkomen die we kenden. Heel Veenhuizen, een gebied van zo'n drieduizend hectare, was Justitieterrein. De politie had er geen enkele macht. Wanneer het zo uitkwam fietste je vrolijk met z'n zessen naast elkaar. Omdat de wegenverkeerswet niet gold waren er wel Veenhuizers die in een auto door het dorp karden zonder rijbewijs. Mijn oudste broer ging vanaf zijn veertiende met mijn vader mee om de kerkkrantjes te bezorgen. Omdat mijn vader er een hekel aan had om steeds maar te moeten stoppen en dan weer gas te geven, zat mijn broer achter het stuur en stapte mijn vader telkens uit om de krantjes in de bus te doen. Toen mijn broer op zijn achttiende eindelijk rijles kon nemen vroeg de instructeur: 'Durf je een stukje te rijden?' En na drie minuten zei hij: 'Tja, laten we het examen maar meteen aanvragen.'

Mijn vader en moeder waren hartstochtelijke reizigers en zijn dat nog. Op mijn zeventiende wilde ik niet meer met ze mee, maar daarvoor trokken we met ons allen iedere zomer vijf of zes weken door steeds een ander land. Het ritme was altijd: een dag luieren en dan de volgende dag iets bezoeken. Zo hebben we door het Vigelandpark in Oslo gedwaald, een park vol enorme beelden van blote mensen in allerlei standen. Ik durfde haast niet om mij heen te kijken, maar mijn ouders zeiden dat het heel gewoon was en ook heel mooi, en zo wordt je persoonlijkheid weer een eindje in een bepaalde richting geduwd.

Ik was veertien toen we met het hele gezin het voormalige concentratiekamp Dachau gingen bekijken. Het heeft grote indruk op me gemaakt. Ongetwijfeld heb ik mijn vader en moeder vragen gesteld, maar jammer genoeg kan ik me niet herinneren op welke manier ze hebben geprobeerd het ontstaan van de concentratiekampen enigszins aannemelijk te maken. Ik vermoed dat ze iets hebben gezegd als: 'Het kwam allemaal door Hitler, die erin slaagde een heleboel Duitsers wijs te maken dat de joden vernietigd moesten worden.' Dat doodgewone mensen ook slecht, vals en wreed kunnen zijn, op een veel subtielere manier dan een

meedogenloze dictator of iemand die voor de een of andere domme daad wordt veroordeeld tot gevangenisstraf, wisten ze eenvoudigweg niet. En als ze het wel wisten, hebben ze het uitstekend voor hun kinderen verborgen gehouden. Ze hebben ons nooit verteld dat emoties als jaloezie, lafheid en angst in het leven van de meeste mensen drijvende krachten zijn. Het enige boek met een filosofische dimensie dat ze kenden was de bijbel, en hun lievelingspassage daarin was 1 Corinten 13, de lofzang op de liefde.

Bij vlagen word ik gekweld door een groot heimwee naar mijn kindertijd. Mijn broers hebben daar ook last van. De oudste heeft zelfs geprobeerd zijn eigen drie kinderen precies zo'n jeugd te geven als wij hebben gehad. Met zijn gezin vestigde hij zich vijf kilometer van Veenhuizen. Zijn vrouw bleef thuis om de kinderen te verzorgen, net als mijn moeder vroeger. Zelf werkte hij hard om in een net zo heerlijk huis te kunnen wonen als waarin hij was opgegroeid, met net zo'n heerlijke tuin. Het lukte allemaal: zijn kinderen leidden een zorgeloos leven. Zoals iedere man in een traditioneel gezin was hij niet alleen vader, maar ook weer een beetje kind.

Toen de oudste zeven was, nu bijna twee jaar geleden, werd de vrouw van mijn broer - kan het origineler? - verliefd op de buurman. Ze wilde meteen scheiden, en nog geen maand nadat ze dat had meegedeeld nam ze haar kinderen mee en trok samen met haar nieuwe vriend in een zomerhuisje. Hij scheidde ook en verkoos de vrouw van mijn broer boven zijn eigen drie kinderen, die hij achterliet bij zijn ex. Mijn broer moest zijn heerlijke huis met de heerlijke tuin verkopen en woont nu ergens in een flatje. Alleen. Vrouw, dochters, zoon, huis, eigenwaarde: in één klap was hij alles kwijt. De man die hij zo is gaan haten voedt zijn kinderen op. Eens in de veertien dagen mag hij ze een weekend halen, waarna hij op zondagavond wordt geacht weer afscheid van ze te nemen.

Ik ben nu negenendertig. Net als mijn broer, die hard bezig is zijn vroegere vitaliteit te heroveren, heb ik in de loop der jaren de meeste idealen moeten opgeven. Allebei

worstelen we nog steeds met de laatste restjes naïviteit en de daaruit voortvloeiende teleurstellingen over 'hoe mensen zijn'. Een jeugd in Veenhuizen, in samenhang met een bijna humanistische opvoeding, hebben tot een wereldbeeld geleid dat, zo merk ik tot mijn verwarring nog vaak, afwijkt van het wereldbeeld van anderen. In het milieu waarin ik mij tegenwoordig begeef is cynisme de meest voorkomende levenshouding. Voortdurend vecht ik tegen de neiging om ook zo te worden, en dat valt niet mee wanneer je niet gelovig bent en ook niet dom. Hoe koester ik als schrijver mijn sensibiliteit en hou tegelijkertijd onverschrokken stand in het dagelijks leven? Of om het maar eens te zeggen in de woorden van een oudere buschauffeur uit Deventer, die met hetzelfde dilemma kampte als ik: 'Het moeilijke van dit vak is dat je heel serieus moet zijn, maar tegelijkertijd overal schijt aan moet hebben.'

De Franse schrijver en filosoof Pascal Bruckner heeft een paar jaar geleden een studie gepubliceerd met als titel *La tentation de l'innocence*, in het Nederlands vertaald als *De verleiding van de onschuld*. Ik heb me meteen op dat boek gestort, want zoveel wordt er in deze eeuw niet over dit onderwerp nagedacht. Al na een paar bladzijden hield Bruckner mij ongenadig een spiegel voor, door mijn verlangen naar onschuld te definiëren als 'een ziekelijke neiging (...) te willen ontsnappen aan de gevolgen van je daden, het streven om van de voordelen van de vrijheid te genieten zonder ook maar onder een van haar nadelen te lijden.' Hij noemt de woorden 'infantiliteit' en 'slachtofferhouding', en schrijft iets verderop: 'Het infantilisme wil een behoefte aan zekerheid combineren met een grenzeloze inhaligheid, geeft het verlangen te kennen verzorgd te willen worden zonder zich aan de minste verplichting te willen onderwerpen.'

Oh. Juist. Het leven als volwassene af en toe moeilijk vinden, en dan de tijd verheerlijken waarin je nog kind was. 'Onbezorgdheid (...) is het voorrecht van deze gezegende periode,' aldus de filosoof, 'het feit nergens rekenschap over te hoeven

afleggen aangezien een bevoogdend gezag de kleintjes onder haar vleugels neemt en beschermt. Want vooral het kind ontsnapt aan de vervloeking keuzes te moeten maken.'

Je kunt wel merken dat Pascal Bruckner van 1948 is, dat hij een 'kleintje' is geweest in een tijd dat ouders nog gewoon bij elkaar bleven. Zelfs het jongste kind van mijn broer, een meisje dat op het moment van de scheiding drie was, heeft het gevoel dat ze keuzes moet maken. Zij beseft nu al dat ze op haar twaalfde zelf zal mogen beslissen bij wie ze gaat wonen, bij papa of bij mama. Nadat ze had gehoord dat haar ouders uit elkaar gingen was een van haar eerste uitspraken: 'Als ik later groot ben koop ik lekker een auto, dan kan ik net zo vaak naar papa toe als ik wil.' Haar broertje van zes weigert nog steeds om in het bijzijn van zijn vader de naam van zijn moeders vriend te noemen.

Ik herinner me een Franse televisiedocumentaire van een paar jaar geleden. De film was opgenomen in een arme wijk in Parijs, op het speelplein van een school waarop kinderen zaten van vier tot - zoals ze zelf trots zeiden - zeseneenhalf jaar. Ze waren zo vertrouwd met de cameravrouw dat ze niet op haar letten en net zo met elkaar omgingen als ze gewend waren. Jongetjes verkochten elkaar trappen ('we gaan net zo lang door tot je heel hard huult!') en stonden elkaar met stokjes als geweer dood te schieten ('ik maak je af!'). De wat jongere kinderen waren overgeleverd aan de willekeur van de ouderen. Een heel klein zwart joch met peutermotoriek werd meegevoerd tot achter een paar ijzeren hekken met verticale spijlen ('jij zit in de gevangenis!') en daar zouden ze wel eens eventjes kappertje met hem spelen.

Op het plein renden ook meisjes rond, die zichzelf de typische vrouwenrol aanmaten. 'Mag ik met jou een hut bouwen? Dan waren wij getrouwd, goed?' Gediensstig huppelde een meisje weg om stokjes te gaan zoeken. Haar denkbeeldige echtgenoot schreeuwde haar na hoeveel het er precies moesten zijn. Twee andere meisjes werden belaagd door een ventje dat op zijn beurt werd geschopt door twee

jongens die de meisjes wilden verdedigen. De belager vluchtte het dak van een speelhuisje op en ging daar zitten krijsen, terwijl vanaf de grond de twee verdedigers naar hem omhoog stonden te trappen. Gelukkig waren ze nog zo klein dat ze geen volledige beheersing over hun lichaam hadden, dus echt pijn deed het niet. Uiteindelijk kwamen de meisjes waar het om draaide tussenbeide, namen de krijsende figuur aan de hand en liepen met hem naar binnen, naar de meester of de juf.

Ach, en dan was er nog het jongetje dat met gespreide armen en benen op de grond lag, terwijl een ander bovenop hem stond te springen alsof hij een trampoline was. De film eindigde met een scène waarin een groep meisjes bezig was van een muurtje af te springen, over een houten bank heen. Het lukte ze allemaal, behalve de allerkleinste, een mollige krullenbol. Het kind stond zenuwachtig op en neer te wippen bovenop het muurtje, terwijl alle anderen over de bank heen naar beneden zweefden, op de grond neerkwamen, weer naar boven klommen en opnieuw sprongen, ondertussen het kleine meisje uitdagend mee te doen. 'Je moest je schamen dat je het niet kunt!' Ze scholden haar ook uit. Het kind werd steeds gefrustreerder, stond wanhopig te wippen en begon om haar moeder te huilen. 'Ik wil mijn mamma, ik wil naar mijn mamma toe.' 'Je moest je schamen,' klonk het weer. Ze liep niet weg maar bleef roepen dat ze bang was. De documentaire eindigde met een vertraagde opname van haar uiteindelijke zweefsprong.

Mijn duisterste gedachtes over het mensdom waren bevestigd. Wat zei de heilige Augustinus zestienhonderd jaar geleden ook al weer? 'De onschuld van het kind ligt in zijn lichamelijke zwakte, niet in zijn bedoelingen.'

Pardon monsieur Bruckner, excusez-moi. Ik moet dringend weer een ezel zien, ik moet snel even naar Drenthe. Sinds kort ben ik aangesloten op het Internet, dus ik hoef er niet eens meer voor op de fiets te springen. Gretig zet ik mijn computer aan en breng een verbinding tot stand met de zoekmachine van AltaVista, die

documenten kan opsporen over alle onderwerpen die je maar kunt verzinnen. In het Engels maak ik een grotere kans op succes, dus ik typ in: Donkey + animal. De machine weet dan dat ik interesse heb voor alle teksten waarin beide woorden voorkomen. Ik hoop vooral ook op plaatjes.

Op mijn beeldscherm verschijnt de mededeling dat AltaVista maar liefst 1318 documenten heeft gevonden. De titels staan netjes onder elkaar. De tweede luidt: *Bestiality horse donkey goat dog sex xxx animal fucking xxx taboo xxx nymphos hardcore porno filthy sex*. Ik klik op het document en word vergast op een foto van een weiland waarin twee naakte vrouwen zich licht vooroverbuigen om het uithangende geslachtsdeel van een vaalbruin ezelhengstje te kunnen bewonderen. Het dier staat braaf voor zich uit te kijken, in afwachting van komende gebeurtenissen.

Snel ga ik terug naar de lijst met titels. *Kinky xxx bestiality bestial bestiality xxx sex horse donkey snake goat pig*. Verder, vlug, ik zoek onschuld. *She likes to fuck like a dog, he fucks like a donkey*. Voort, voort, weg van hier. *A girl and her donkey*, dat is vast iets voor mij. Maar ook 'a girl and her donkey' draait om seks. Een tellertje geeft aan dat ik de 31561e persoon ben die dit document bekijkt.

Mijn verdriet van Drenthe is dat mijn Drenthe niet bestaat. Het echte Drenthe, dat is een provincie als alle andere. Ook daar wonen mensen die fantaseren over seks met ezels, ook daar wonen mensen die hun kinderen laten mee-scheiden. Het echte Drenthe, daar heb je meisjes zoals Tulp, de twaalfjarige hoofdpersoon uit 'De eerste zonde'. Zij ontwikkelt een integere behoefte iemand te helpen die het moeilijk heeft, om diezelfde persoon een jaar later min of meer bewust schade te berokkenen. Het is onontkoombaar: onschuld gaat over in schuld.

Uitgesproken tijdens de TaalTheaterNacht in Emmen, 15 november 1997